

BEGRIP CHRISTENDOMISLAM

Nr. 25 Nov. 1976
HET RITUELE GEBED

Ten geleide

Een gebed wordt ritueel genoemd als het gebonden is aan nauwkeurige voorschriften die de gebedsformulering en de lichaamshoudingen bepalen.

Al lezende kan het de christenen voorkomen dat het rituele gebed van de moslims overlapt is met voorschriften die nu vreemd aandoen. Te meer omdat de katholieken veel van hun ritueel hebben afgeschaft en de protestanten vertrouwd zijn met het spontane, improviserende gebed.

Heel het ritueel van het moslim gebed weerspiegelt zich in de levenshouding en gedragingen van de moslims zelf, waardoor dit gebed ook een tastbare binding heeft met zijn dagelijks leven.

Binnenkort - de berekende datum is 2 December - vieren de moslims het "grote Feest" Aid el Kebir, schapenfeest, Koerban bayram, de dag waarop het offer van Abraham wordt herdacht. Op die dag wordt overal in de wereld door moslims feest gevierd door het slachten van een schaap.

Tenslotte wil ik allen bedanken die hun abonnement betaald hebben of op een of andere manier bijgedragen hebben voor het laten verschijnen van "Begrip"

de redactie

HET RITUELE GEBED VAN DE MOSLIMS

Als er een ritus typerend is voor de Islam, dan is dat wel het "rituele gebed" (salât) (1), dat de gelovige vijfmaal per dag herhaalt. Dit gebed loopt als een leiddraad door het leven van de moslim, die er een bron van inspiratie in vindt voor zijn dagelijks bestaan.

Buiten het rituele gebed kent de moslim nog andere vormen van gebed die slechts betekenis hebben als deze vormen van gebed hun bekroning vinden in het rituele gebed en er hun zin aan ontleen.

Het rituele gebed (salât) wordt zo genoemd omdat dit gebed aan nauwkeurige en geprecieerde voorschriften gebonden is. Deze voorschriften stellen voorwaarden waaraan de moslim moet voldoen en omschrijven in details de houdingen en de formulering van het gebed.

A. Slechts hij die "rein" is kan bidden.

Het is algemeen bekend dat de Islam voor zijn gelovigen de bijbelse zuiveringsvoorschriften heeft overgenomen. Er wordt van de gelovige geëist om zich slechts dan in gebed tot God te richten nadat hij zich ervan verzekerd heeft, "gereinigd" te zijn naar het lichaam, zuivere kleren aan te hebben en zich op een gepaste plaats te bevinden.

" O gij, die gelooft, wanneer gij u opstelt tot de salât, wast dan uw gezichten en uw handen tot de ellebogen en wrijft over uw hoofden en uw voeten tot de enkels. En indien gij in onreine toestand zijt, reinigt u dan" (Kor. 5,6; vertaling Kramers) (2). Om "rein" te zijn, moet de gelovige zich dus afvragen wat hem zoal "onrein" zou hebben kunnen maken.

Bijvoorbeeld contact van buiten af met een onreine substantie die de persoon of zijn kleding bezoedelt (sperma - etter - urine - gistende dranken - onzuivere dieren - lijken, etc.); of vaste, vloeibare of gasvormige substanties die uit het lichaam komen (uit de anus, de urineleider of vagina); of het bewustzijnsverlies door de slaap, door bezwijming of door een aanval van waanzin, dat alles veroorzaakt een toestand van "geringere onreinheid" (3).

De "grote onreinheid" daarentegen, komt voort uit een seksuele daad door zowel een wettige als een onwettige omgang of door de genotgevoelens die daarbij optreden en direkt of indirekt oorzaak zijn van zaadlozing.

In die gevallen moet men zich reinigen hetzij door kleinere wassingen in het eerste geval (wudu') hetzij door grotere wassingen in het tweede geval (ghusl). Men moet in ieder geval water gebruiken en dit water moet zuiver zijn om te kunnen reinigen. Daarover bestaan nauwkeurige richtlijnen. In geval van nood kan de wassing symbolisch gebeuren, bv. met zand (4). De grotere wassingen vereisen gewoonlijk een volledig bad. Vandaar het nut van de hammaams of "moorse baden" midden in de grote steden, en in de buurt van de moskeeën (5). De kleinere wassingen kunnen thuis plaats hebben of in badhuizen bij de ingang van de moskee. Hierbij geldt als onveranderlijk voorschrift het reinigen van gezicht, handen en voeten volgens een zeer nauwkeurig en gedetailleerd ritueel (6).

Dit alles zal ons tevens duidelijk maken hoe grote betekenis de Moslims hechten aan de voortdurende zuivering voor het gebed en hoe diep zich in het onderbewustzijn de overtuiging

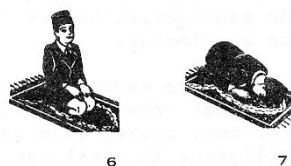
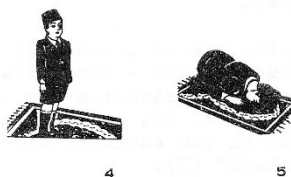
ging grift van fundamentele onzuiverheid, vooral voor de vrouw die in de periode van haar menstruaties in staat van "onzuiverheid" verkeert. De gelovige zal alvorens te gaan bidden bij voorkeur van kleren wisselen. Hij zal vooral zorgen dat de plaats van het gebed zuiver is door eerst op de grond een matje uit te spreiden, dat hem de "gewijde ruimte" verzekert, die hij normaal genomen in de moskee vindt. (7)

B Houdingen en formulering van het gebed zijn nauwkeurig beschreven.

Het eerste voorschrift voor het rituele gebed is zich te richten naar Mekka, het centrale punt van eredienst: nl. de qibla. In elke moskee wordt de richting naar Mekka aangeduid door een blinde nis of mihrâb, die te vinden is in de achtermuur aan het einde van het middenschip. Daar omheen is vaak een rijke versiering aangebracht die uitstraalt en het interieur van de moskee haar schoonheid geeft. (8)

Na aldus voldaan te hebben aan de eerste vereisten van reinheid van de gelovige zelf en van de plaats waar hij bidt, de gebedsrichting is bepaald (9), moet de gelovige de intentie formuleren (niyya) om "het Gebed" te verrichten. Hij begint dan met een Allâhu akbar (God is zeer groot) waarop onmiddellijk volgt de Fâtiha (de eerste soera van de Koran).

Dan volgt de eerste rak'a. De rak'a is een afgerond geheel van lichaamshoudingen die meerdere malen herhaald worden in een zelfde salât: hiernaast ziet u in beeld gebracht de rituele houdingen die voorgeschreven zijn voor het islamitisch gebed.

De jonge man die het gebed verricht, heeft van tevoren de wassingen gedaan die hem in staat van wettelijke reinheid stellen. Hij ontdoet zich van zijn schoeisel, gaat op een tapijtje staan dat absoluut rein is en gericht is naar Mekka (voorwaarden nodig om buiten de moskee het gebed te verrichten).

De woorden van het gebed, de buigingen, de ter aarde buigingen zijn onderworpen aan strikte en preciese voorschriften. Bij de ter aarde buigingen moet het voorhoofd de grond raken. Men bidt met bedekt hoofd.

Verloop van de gebedsritus.

- 1) de gelovige spreekt de woorden van inwijding uit waardoor hij in een geheiligde sfeer komt: "Allah akbar"(God is de grootste)
- 2) hij spreekt de eerste soera van de Koran uit, de "Fâtiha", de soera van de opening.
- 3) Daarna maakt hij een buiging met de woorden "geloofd zij mijn machtige Heer".
- 4) hij gaat recht staan en zegt: "Allah luistert naar wie Hem eer brengt".
- 5) hij buigt zich een eerste maal ter aarde en zegt: "geloofd zij mijn allerhoogste Heer".
- 6) geknield blijvend richt hij zich op en gaat zitten op de hielen): "Allah akbar".
- 7) dit herhaalt hij.
- 8) hij gaat rechtop staan; de raka'a is afgelopen. Een raka'a wordt twee of meerdere malen herhaald; de laatste wordt afgesloten:

9) met een kniel-zithouding om de "sahâda uit te spreken: "ik getuig dat er geen God is dan Allah, en dat Mohammed de gezondene is van Allah". Daarop volgt een gebed over de profeet Mohammed.

10) vervolgens draait hij zijn hoofd naar rechts en links terwijl hij telkens de woorden uitspreekt waarmee hij het geheiligd moment van het gebed afsluit: "vrede zij met U met de weldadigheid van Allah".

(genomen uit "L'Islam" van P. Rondot, blz. 101 Editions Lafarge, 1965.)

Gebed over de profeet Mohammed:

"Aan God zij de lof, de gebeden en vrome woorden. O Profeet, de vrede zij met u, alsook Gods barmhartigheid en zijn zegeningen. Moge de vrede neerdalen over ons en over Gods trouwe dienaren! Ik belijd dat er buiten God geen god bestaat en dat Mohammed zijn dienaar en afgezant is. O God, stort uw zegeningen uit over Mohammed, zoals U die hebt uitgestort over Abraham en zijn verwanten. Zegen Mohammed en zijn verwanten, zoals U heeft gedaan voor Abraham en de zijnen, over heel de wereld. Aan U zij lof en eer! "

C De dagindeling van de moslim is afgestemd op de gebedsuren.

Het gebed is dan pas geldig, als de gelovige ervan overtuigd is, dat het moment daarvoor is aangebroken. Dit moment wordt bepaald door de stand van de zon, terwijl een uurwerk als hulpmiddel kan dienen.

Van jongs af aan leert de moslim, dat er vijf gebedsstonden per dag zijn en dat deze moeten plaats hebben op bevoorrechte ogenblikken, die variëren met de lengte van de dagen en dus met het ritme der seizoenen.

- Het gebed van de dageraad (salât alsubh), dat twee" rak'ât (meervoud van rak'a) omvat. Dit moet plaats hebben tussen de eerste ochtendschemering (moment, waarop men een zwarte draad van een witte kan onderscheiden) en zonsopgang.

- Het gebed op het midden van de dag, (salât al-zuhr), dat vier rak'ât omvat.

Dit vindt plaats in het korte tijdsbestek tussen de middaghoogte en halverwege de namiddag.

- Daarop volgt het gebed van de namiddag (salat al-'asr). Dit omvat eveneens vier rak'ât.

- Het gebed van zonsondergang (salat al-maghrib), dat drie rak'ât omvat. Dit heeft plaats bij zonsondergang.

- Het avondgebed (salat al-'isha'), met vier rak'ât. Dit kan tot ver in de nacht plaats hebben.

(10)

Het is duidelijk dat de gelovige, overgelaten aan zichzelf, de grootste moeite zou hebben, om al die gebeden op de juiste tijd te verrichten. Gelukkig heeft de moslimstaat vanaf het begin de taak op zich genomen, om op allerlei manieren de mensen daaraan te herinneren.

Het meest indrukwekkende is daarbij ongetwijfeld die "oproep tot het gebed" die vijf maal per dag met een stentorstem vanaf de hoge minaretten klinkt, vlak naast de grote moskeeen. Later kwamen daar in de grote steden de talrijke luidsprekers voor in de plaats. Soms wordt er dan ook een witte vlag gehesen op het koepeltje van de minaretten in de Maghreb. Bovendien beschikt iedere ontwikkelde gelovige tegenwoordig over een horloge en een kalender, waarop iedere dag nauwkeurig staan aangegeven de exacte tijden (tot op de seconde), wanneer de dageraad begint, wanneer de zon opgaat, haar hoogtepunt bereikt, half ondergaat en tenslotte helemaal ondergegaan is en de avondschemering intreedt.

Zo'n oproep tot gebed naar de vier windstreken vormt op zich zelf al een preliturgische vorm van gebed.

De oproep tot gebed houdt in:

- "God is zeer groot" (2x)
- "Ik getuig dat er buiten God geen andere god bestaat" (2x)
- "Ik getuig dat Mohammed de Godsgezant is" (2x)
- "Kom tot het gebed (2x)
- "Kom tot het heil" (2x) (11)
- "God is zeer groot" (2x)
- "Er is buiten God geen andere god"

Dat zijn ogenblikken van bezinning waarop de traditiegetrouwe moslim zich zijn plicht van aanbidding en lofprijzing herinnert of vluchtige momenten waarop de moderne moslim zijn alledaagse leven afstemt uit respect voor een oude gewoonte. Wat er ook van zij, deze oproepen tot gebed blijven de getuigen van een blijvende gebedsgeest voor alle, al te gejaagde of vergeetachtige gelovigen.

- Een gebed dat de moslimgemeenschap bij tijd en wijle (vooral vrijdags) samenroept. Zoals de Joden de Sabbat kennen en de Christenen de zondag, zo wordt voor de Moslims de vrijdag meer en meer de dag van "samenkomst", van feest en van wekelijkse rust. (12) Overal waar meer dan veertig moslims kunnen samenkomen wordt een "gemeenschapsgebed" op vrijdag verplicht gesteld, hetzij in een willekeurige moskee (masjid), hetzij - bij voorkeur - in de centrale moskee. Daartoe worden zij door de Koran zelf uitgenodigd. (13) Wellicht vindt dit ook zijn oorsprong in de feestelijkheden die van ouds plaats hadden te Medina, bij gelegenheid van de wekelijkse marktdag. Hoe dan ook, op die dag komen de moslims samen in hun gebouwen voor de eredienst, om er op het uur van het middaggebed (salat al-zuhr) een bijzondere gebedsdienst te houden.

Men begint eerst met een oproep, dit keer binnen in de moskee zelf. Het gebed zelf (salat al-jum'a) bevat twee "raka'ât, vooraf gegaan door een preek (khutba). De predikant (khâtib) op een hoge kathedr (minbar), heeft een stok in de hand, of een sabel of lans. Dat vrijdagsofficie had en heeft nog steeds een politiek karakter: een getuigenis van trouw aan de heersende vorst, wiens naam wordt vermeld aan het begin van de preek. Vaak komen er in zo'n preek ook politieke beschouwingen aan bod. Soms komt het staatshoofd persoonlijk de preek houden. (14)

Verder moet worden benadrukt dat heel veel andere gebeden een duidelijk communiteitskarakter hebben. Dat is trouwens al min of meer voorzien door de Koran. Zo zijn er gebeden die hoop en vrees heiligen b.v. bij het bidden om regen of om gespaard te blijven tegen de gevolgen van een verduistering (van zon of maan), of ook bij gelegenheid van een overlijden.

Van belangrijker en van grotere betekenis zijn de gebeden van de "twee feesten": het feest van de afloop van de vastentijd (ramadan) en van het offerfeest (bij gelegenheid van de Bedevaart).

Gezien de betrekkelijk geringe afmetingen van de moskee en zelfs van de centrale moskee spelen deze feesten zich vaak af op grote open ruimten buiten de stad, die voor de gelegenheid de naam krijgen van musalla.(15)

Daar komt pas de rol van de imam tot zijn volle recht, nl. degene die de gebedsdienst leidt. Zijn rol hangt samen met die van de grote Imam, die de hoogste leiding heeft van heel de gemeenschap van gelovigen (het grote en het kleine imamaat, die in hun wezenlijke religieuze doelstelling innig verband houden). In eindeloze rijen geschaard achter de imam, het gezicht naar Mekka gekeerd, beleven de gelovigen een viering van "broederlijke saamhorigheid". Verschillende "goede gebruiken" geven een duidelijk gewijd karakter aan die massale bijeenkomst van gelovigen, als ook aan de moskee zelf of aan de musalla, zoals talrijke hadith 's (16) daarvan getuigen.

E. Gebed dat waardevol is en kracht geeft.

Zoals sommige moslims graag onderstrepen, houdt het rituele gebed meerdere voordelen in: "De mens leert God bedanken voor zijn weldaden, zoals fortuin, gezondheid, kinderen enz. Door het gebed leert de mens bovendien properheid van lichaam, kleren en van de gebedsruimte. Dat bespaart hem ziektes en bezorgt hem kracht en werklust. Hij leert ook de dingen op hun juiste tijd te verrichten. Tenslotte helpt het gebed hem nadenken over de grootheid en de macht van God. Zo leert hij de vreze Gods die hem aanspoort tot heilzame daden en hem afhoudt van daden die schadelijk zijn voor zijn heil. En door het herhaaldelijk bidden wordt die gesteltenis tot gewoonte, waardoor de gelovige toeneemt in welbehagen bij God en bij de mensen.

In de hadith 's komt tot uitdrukking waardoor het gebed waarde krijgt bij God.

De Profeet heeft gezegd: "God schenkt geen aandacht aan het gebed van een mens, wiens hart niet evenzeer aanwezig is als zijn lichaam" (Ghazâlî, n.a.v. de verdienste van de onderwerping).

"O God, wie zal in uw huis wonen? En van wie zult Gij het gebed aanvaarden? (Ibn 'Abbâs over een gesprek tussen Dawûd en God)

God inspireerde hem daarop het volgende antwoord:

"O Dawûd, alleen diegene zal in Mijn huis wonen en diens gebed zal aanvaard worden, die zich buigt voor Mijn grootheid, die zijn dagen doorbrengt met aan Mij te denken, die zijn slechte neigingen beteugelt, die om Mijnentwil de hongerige spijst, de vreemdeling herbergt en medelijden heeft met de verdrukte; zijn licht zal aan de hemel schitteren als de zon. Als hij Mij roept zal Ik hem antwoorden; als hij Mij iets vraagt, zal Ik het hem geven; Ik zal hem wijsheid geven in plaats van de onwetendheid.....".

Wat betreft de "verborgen waarden, waardoor het gebed zijn volle waarde krijgt", moet men (steeds volgens Ghazâlî) dit bedenken: men kan zijn gebed onder heel wat vormen uitspreken, die echter alle onder zes titels kunnen worden samengevat: de tegenwoordigheid van het hart, de poging om te begrijpen, de verering, de eerbiedige vrees, de hoop en de schroomvalligheid.

Zich keren naar de richting waarin gebeden moet worden betekent zijn gelaat richten naar het huis van God, de Hoogverhevene, en het zich afkeren van alles wat dit niet is.

De Profeet heeft gezegd: "Als de dienaar Gods opstaat om te bidden, en als zijn verlangen, zijn gelaat en zijn hart op God gericht zijn, dan zal hij weer juist zo zijn, als op de dag dat zijn moeder hem gebaard heeft". En zo kan het rituele gebed talloze ascetisch-mystieke gevolgen hebben.

En dat geldt ook nog voor de gelovigen van deze tijd, zelfs indien sommigen van hen bedenkingen hebben tegen de waarde van sommige ritën, omdat zij menen dat deze niet meer zouden passen in de huidige tijd. (17)

Maurice Borrmans.

NOTANDA.

(1) Cf. uitgebreid artikel onder "salât" in Encyclopédie de l' Islam, eerste uitgave, deel IV, pg. 99-109. Daar treft men ook de hier gebruikte technische termen. Alle boeken over de Islam behandelen uitvoerig het "rituele gebed" en daarom oordeelden wij het nuttig ons hier te beperken tot het essentiële.

(2) Cf. ook Koran 56, 77-79: "Dit is een eerbiedwaardige Lezing in een streng bewaard geschrift. Niemand rake haar aan tenzij de gereinigde". Koranuitgaven dragen heel vaak deze "waarschuwing" op de omslag want de Moslim kan niet begrijpen, dat men een gewijd boek met "onreine" handen leest.

(3) Zie hier hoe een soort "katechismusboekje" deze zaak aan de kinderen uitlegt (cf. Islâm dînî, Beiroet, zonder datum, deel I, pg. 18): "Als er wat ook maar uit het lichaam naar buiten komt: urine, uitwerpselen, gassen; Als ik met de handpalm de plaats aanraak waar de urine naar buiten komt; als ik slaap of bewusteloos raak door een flauwte of een ziekte; bovendien moeten mannen en vrouwen hun wudû' vernieuwen als zij elkaar aanraken, terwijl zij geen verwanten in de verboden graad zijn.

(4) Zoals ook de Koran (5,6) aanraadt: "Als u ziek bent of op reis, of als u van een geheime plaats komt, of als u uw vrouw hebt gestreeld, terwijl u geen water kunt vinden, gebruik dan zuiver zand om er uw gezicht en handen mee af te vegen. God wil u geen nodeloze moeite bezorgen, maar Hij wil u reinigen." (cf. Ibn Abî Zayd al-Qayrawani, De Risâla of Epistel over de elementen van de Islam-leer en de Islam-moraal volgens de malekiten-ritus, arab. tekst en franse vert. door Léon Bercher, Algiers, Carbonel, 1949, 371 bld.; cf. in dit werk op de blz. 45-48 en 49-51, naar aanleiding van de bijkomende ritus namelijk "het bevochtigen van het schoeisel door de hand er over heen te strijken": Meer uitgebreid kan men men over reiniging nog lezen op de blz. 29-45).

(5) Cf. onder trefwoord hammâm, in E.I., 2e uitg., deel 3 pg. 142-149; en meer in het bijzonder het art. van A. Bouhdiba; De Hammam. Bijdrage tot een psychoanalyse van de Islam, in Revue Tunisienne des Sciences Sociales, I (196), pg. 5-14.

(6) Islam d'în (cf. supra, noot 13) geeft een gedetailleerde beschrijving van de wudû' (afwassing).

"Ik spreek de bedoeling uit en herhaal: in de naam van God, de allerbarmhartigste, die vergeving schenkt", dan was ik mijn ledematen in deze volgorde:

- Ik was grondig mijn twee handen, aan de binnenkant (handpalm) en aan de buitenkant (handrug), en was even grondig de tussenruimte van de vingers, - ik neem wat water met de rechterhand en spoel mijn mond daarmee tot drie keer toe,
- ik neem wat water met de rechterhand en snuif het op (intinshaq), waardoor ik de neus kan wassen en reinigen (en dat doe ik drie keer),
- ik neem met twee handen water en was mijn hele gezicht grondig tot drie maal toe,
- dan was ik mijn rechterhand tot aan de elleboog zo goed mogelijk en tot drie maal toe,
- dan doe ik hetzelfde met de linkerhand tot aan de elleboog zo goed mogelijk en tot drie keer toe,
- ik strijk met mijn hand (masha) over het hoofd (eenmaal), dan over de beide oren met duim en wijsvinger, van binnen en van buiten en tenslotte over mijn hals,
- ik was de voeten tot aan de enkels, eerst de rechter en dan de linker en wel drie keer, terwijl ik stevig wrijf over de tussenteenruimte.

Als dat alles klaar is, spreek ik de twee shahâdas uit en begin dan aan het Gebed".

(7) Men zal zich herinneren dat de moslims min of meer terughoudend zijn m.b.t. het toelaten van niet-moslims in hun moskeeën, al naar gelang de school waartoe zij behoren. Zo is b.v. de school der Malekieten streng op dit punt, terwijl anderen het wel toelaten; maar altijd zal streng toezicht gehouden worden op het gedrag in de moskee.

De kwestie is dat niet-moslims in de ogen van de moslims essentieel onrein zijn om meerdere redenen; en dat brengt altijd het gevaar mee dat door een of ander contact, de moslims er niet meer geldig kunnen bidden.

(8) Men zal zich herinneren dat aanvankelijk gebeden werd, gekeerd (kibla) naar Jerusalem. Maar om verschillende redenen (zich te willen onderscheiden van de Joden en de heilige tempel in Mekka tot centraal punt te maken) werd Mekka aangewezen als de richting waarnaar toe men zich moest keren voor het moslimgebed. Cf. Kor. 2,143: "De dwazen onder de mensen zullen zeggen: Wat heeft hen zich doen afwenden van hun richtingkeuze, die zij gewoonlijk volgden? Zeg dan: Aan Allah behoren het Oosten en het Westen. Hij leidt wie Hij wil tot een rechtgebaand pad".

(9) De gelovige moet bij het bidden de oneerbare lichaamsdelen bedekken; bij de man het gedeelte tussen navel en de knieën; bij de vrije vrouw heel het lichaam uitgezonderd gezicht, handen en voeten (cf. al-Qur'ân al-karîm wa-l-d'în, door Jad al-Mawla, Khafaji en Tantâwi, over de inwijding in de islamitische riten, Caïro, 4 dln. 1932, deel 2, pg. 66-67). Ook al

een reden om toegang te weigeren aan toeristen uit het buitenland, die vaak weinig eerbied tonen voor deze meest elementaire regels van wellevendheid.

(10) Buiten die vijf verplichte gebeden (wâjiba) zijn er ook nog de z.g. "oneven" gebeden (witr), omdat zij uit drie raka'a's zijn samengesteld en na het avondgebed gedaan worden én de extra gebedsoefeningen, die de profeet toevoegde aan de voorgeschreven gebeden. Deze bestaan uit twee rak'a 's voor het morgengebed, en vier rak'a 's voor het middaggebed, en twee andere na het middaggebed; dan nog twee rak'a 's na het gebed bij zonsondergang, en twee andere na het avondgebed, vier rak' a ' s voor he t' vrijdaggebed en vier anderen daarna". (Cf. Jad al-Mawla , Khafajî en Tantâwî, in dit werk deel 2, pg.64-65)

(11) Bij de oproep tot het morgengebed worden deze heel humoristische woorden tot twee maal toe herhaald: "Bidden is heel wat beter dan slapen".

(12) In alle landen waar de Islam staatsgodsdienst is bestaat de tendens om van de vrijdag de wekelijkse rustdag te maken. En waar als gevolg van de koloniale overheersing de zondagsrust bleef gehandhaafd om zuiver commerciële redenen, blijft men toch aandringen op verplaatsing van die rustdag naar de vrijdag, in naam van de terugkeer tot "authenticiteit". Zo kent b.v. Libanon steeds opnieuw onoplosbare conflicten m.b.t. de wekelijkse rustdag: de zondag is de vrije dag, de zaterdag ook meer en meer als week-end, maar waarom dat week-end dan niet vervroegd tot vrijdag, zeggen de libanese moslims? Een steeds onoplosbaar probleem dat een steeds terugkerend onderwerp van gesprek is.

(13) Cf. Kor. 62, 9-11: "O, gij die gelooft! Wanneer men vrijdags oproept tot het Gebed, haast u dan om God aan te roepen en laat uw bezigheden voor wat ze zijn! Dat zal goed voor u zijn als gij daar tenminste weet van hebt. Is het gebed eenmaal afgelopen, gaat dan weer uws weegs naar de vier windstreken! Blijf iets van Gods gunst nastreven."

(14) Zo zal men ook beter begrijpen de titel van een recent artikel, uitgegeven door een tijdschrift te Beiroet "Travaux et Jours" (nr. 36, juli-sept.1970, pg. 79':90):'Le contenu politique des sermons radiodiffusés du Ramadan à Damas", door Olivier Carré. Overigens zij gezegd dat de Kharijiten geen vrijdagsgebed hebben, omdat zij vinden dat de gemeenschap van de gelovigen tegenwoordig geen juiste imam (geestelijke leider) meer heeft. Gaan zij nu dat gebed weer invoeren (na dit vele eeuwen lang te hebben nagelaten), dan betekent dat dat zij zich politiek gezien, weer invoegen in de maatschappij-orde van de soennieten (direkt of indirekt) zoals dat onlangs het geval was in de gemeenschappen van de Algerijnse Mزاب.

(15) Cf. ook Ibn Abî Zayd al-Qayrawanî, in dit werk pg. 95-116.

(16) Als toelichting een aanplakbiljet in de moskeeën van Libanon waarin gewezen wordt op "goede manieren" die verwacht kunnen worden:

- een reine mond, zonder luchtjes van knoflook of ui;
- stap met de rechter voet naar binnen;

- geen vuile voeten of sandalen; ook geen vuile sokken;
- geen lawaai of haast in de moskee, ook geen gedrang;
- leer de kinderen vanaf hun 7e jaar te bidden;
- In de moskee geen gepraat of geklets;
- sla de sluitingsformules van het gebed nooit over;
- na het bidden de moskee vooral rustig verlaten en met de linkervoet over de drempel gaan.

(17) Wat zal een modern meisje of vrouw denken van de rituele voorschriften bij het gebed? Dit werd gevraagd bij een T.V. interview in Tunis. Het ging over aanpassing aan het hedendaagse leven. De "geleerden" waren geërgerd over het voorstellen. Maar het is vast komen te staan dat de riten zijn ontstaan ná de dood van de profeet en dus aangepast zouden kunnen worden op twee voorwaarden:

- de vernieuwingen in riten moet gelijke tred houden met de geestelijke vernieuwing.
- de vernieuwing moet geïnspireerd zijn door de moslim-Wet en Spiritualiteit en niet door rationalistische of gemakzuchtige motieven.